

doorgetrokken, om zich daarna wederom in massa te formeren, daarna zet de kolonne vroegtijdig genoeg haren marsch voort, om de laatste afdeelingen in haren doortogt niet te hinderen. Bij de kavallerie worden - na den doortogt van de engte - vóór dat zij zich aan de kolonne aansluiten, vooraf de eskadrons geformeerd en hare vroegere marsch-regeling vervolgd.

Wanneer men bij den overgang van eene brug of den doortogt van eene engte, voor wanorde te vreezen heeft, dan stelt de kommanderende generaal eenen officier van den algemeenen staf, met ééne of meerdere kompagniën, bij dezelve op, om de orde te blijven handhaven. Deze kompagniën worden brigades-gewijze afgelost.

Het *halt* houden en rusten vindt zoo dikwerf plaats, als het doel van den marsch, of deszelfs grootte zulks gedooft. Zoo veel mogelijk zal men hiertoe de oogenblikken *na* het doortrekken van engten benuttigen.

Alleen voor den opperbevelvoerder worden er, gedurende den marsch en de halten, eerbewijzingen gedaan.

De zieken marcheren (zoo hun toestand zulks toelaat) bij de wagens; de handpaarden der officieren en die der afgezeten ruiters, volgen de regimenten.

Het voerwezen staat onder het bevel van den wagenmeester, en gaat niet met de kolonne, hiervan zijn uitgezonderd de wagens van den opperbevelhebber endie van zieke generaals. Wanneer er artillerie voertuigen en ziekenwagens in de kolonne marcheren, dan wordt hunne plaatsing vooraf aangewezen.

Wanneer twee divisiën elkander op weg ontmoeten, hetzij dat zij zich moeten kruisen, of in dezelfde rigting moeten marcheren, dan zullen zij elkander regts voorbij gaan - wanneer namelijk de weg breed genoeg is; heeft echter zulks geene plaats, dan wordt de voorrang door de plaatsing in slagorde aangewezen; tenzij hooger bevel hierin eene verandering mogt gemaakt hebben. Deze bepaling vindt ook hare toepassing op enkele brigades of regimenten.

Geen op marsch zijnde troep mag door eenen andere doorbroken of afgesneden worden. Wanneer twee kolonnes zich op den weg kruisen, dan moet degene, die het laatste komt, wachten. In het algemeen moeten - in zulke gevallen - de kommanderende officieren ten alle tijde ernstig overwegen, of het welzijn der dienst het niet of al medebrengt, dat zij hunnen voorrang aan dat welzijn opofferen.

ALBUM

VOOR

LEVEN-SCHETSEN EN TAFERELEN UIT DE KRIJGS-
GESCHIEDENIS EN UIT HET KRIJGSMANSLEVEN.

II.

JAN VAN DEN KORPUT,

ALS KRIJGSHELD EN ALS UITVINDER BESCHOUWD.

(Vervolg van N°. 25.)

Hiertoe behoort:

1. Het door de staten beraamde ontzet der vesting Steen-

wijk, door JOAN NORRITS, wien de staten, op eene wedde van 1,200 ponden 's maands tot bevelhebber verkozen. *Rennenbergs* leger bestond uit 6,000 voetgangers en 1,200 ruiters, met vele belegeringsstukken, terwijl de overste NORRITS (een Engelschman) niet meer dan 1,800 voetgangers en eenige ruiters had. Doch NORRITS paarde moed met beleid; en ofschoon Steenwijk, als vesting beschouwd, naar sommiger oordeel, te weinig betekkende, om veel geld en troepen aan het behoud der stad te wagen, zoo begrepen toch de staten, dat Steenwijk de sleutel van Vriesland en van Drenthe was, en zonden, door 't beleid van NORRITS, geld, buskruid en mondvoorraad naar de stad.

2. Het sneuvelen van den kapitein PLAAT bij eenen uitval, waardoor de staten en KORPUT gelegenheid vonden, om de trouw en volharding van den luitenant BEERENBROEK door het verleenen van eene kompagnie te beloonen.

3. Het *beschietsen* van Steenwijk met *gloeijende kogels* (3) eene uitvinding, die men naauwelijks vijf jaren te voren bij het beleg van Dantzic onder het beleid van STEPHAN BATTORI, Koning van Polen, voor de eerste maal gebezigd had. Maar hier had men ook het zonderlinge schouwspel, dat de belegeraar LALAING, graaf van *Rennenberg*, die de stad zoo naauw had ingesloten, in zijn eigen leger weér door NORRITS werd belegerd. (4)

4. *De driemaal herhaalde opeisching der stad* door den graaf van *RENNENBERG*, die telkens met mannen moed, en eene onverzettelijke volharding werd afgewezen. Doch het merkwaardigste, wat wij ter eere van JAN VAN DEN KORPUT hier moeten aantekenen, betreft de *belangrijke uitvindingen*, door hem zelven gedurende het beleg van Steenwijk gedaan: en het is in dit opzigt, dat wij - na KORPUT *als krijgsheld* bewonderd te hebben - hem nu ook *als uitvinder* zullen beschouwen, om aan zijnen *vindinggeest* tevens, en aan zijne *verdiensten ten aanzien der krijgskunst* regt te doen.

5. *De uitvinding der eerste* (TELEGRAPHISCHE BERIGTEN, 1581) heeft men reeds door zoo vele voorbeelden gezien, dat andere volken den Nederlanders hunne uitvindingen en ontdekkingen, meestal zonder enig regt, betwisten, dan moet men ten opzichte der telegraphische berigten de verwaande vermetelheid der Franschen dubbel laken, daar de uitvinder, een Nederlander zijnde, *reeds twee eeuwen te voren* zijne schrandere vinding bedacht had. Niet de Franschen alléén in hunne geschiedrollen, hunne veelvuldige akademische mémoires, en hunne oppervlakkig geschrevene dictionnaires d'invention, noemen den Franschman CHAPPE, van La Flèche, den uitvinder der eerste telegraphen; (NB. in 't jaar 1781) maar ook de Duitschers, de Engelschen

(3) *Wagenaar* deel VII, *Eor* X boek e. a. *Euseb*, *Geschiede der Erfindungen*, *Hoyer* enz.

(4) Tot dezelfde tijden behooren ook de *eerste lucht- en leerblazen*, om over rivieren te zetten (1568), de *eerste verhakkingen* in de steden Mons en Brussel in de straten (1572), de *eerste schanskorven* (1572), de eerste Petarden (1579), de *eerste bruggen schansen* (1579), en de *branders of mijnschepen* van Gianibelli te Antwerpen, (1585).

en de Italianen, kennen aan de Franschen deze uitvinding toe, terwijl zij niet weten of niet willen weten, dat reeds in 't jaar 1581, en dus twee eeuwen vroeger, de Nederlander JAN VAN DEN KORPUT deze vinding bedacht had. Want niet zoodra was de graaf van RENNENBERG zelf in 't leger vóór Steenwijk verschenen, om op last van den hertog van Parma het beleg der stad voort te zetten, of VAN DEN KORPUT zond den staten *zijne geheime cijferen*, ten einde met den tot het ontzet toesnellender bevelhebber NORRITS eene geheime verstandhouding - *over het leger van RENNENBERG heen* - te kunnen onderhouden. Deze wel zichtbare, maar geheimzinnige middelen tot verstandhouding waren de *eerste telegraphische berigten* der nieuwe geschiedenis, en bestonden uit *teekenen*, die hij

- a. *bij nacht* door middel van lantaarnen en vuurpannen gaf, aan welke hij horizontale, perpendiculaire en schuinsche rigtingen, wist te geven, terwijl hij zich daartoe
- b. *bij dag* van breede gekleurde doeken, in ramen gezet, bediende.

Onze onvermoeide geschied-onderzoeker JACOBUS SCHELTEMA, heeft in zijn Mengelwerk, dat overal het kenmerk van ijver, geleerde nasporingen en vaderlandsliefde draagt, ook dit onderwerp nader getoetst, en door verscheidene aanhalingen deze vinding nader gestaafd. (5) RENICO FRESINGA (van Franeker) zegt in zijne memorie van gedenkwaardige dingen van de jaren 1576 tot 1581.

«KORPUT zond in zijnen brief (aan de algemeene staten) ook »mede zijne (geheime) cijferen, ende ook de maniere, *om van verre malkanderen aan te spreken* bij nachte met lanternen of »te vier (vuur) pannen, ende bij dage met breede doeken, in »ramen gezet.» (6) Doch beiden FRESINGA en SCHELTEMA, bezigen het woord *uitvinding* niet, daar FRESINGA het eene *maniere* noemt, om zich van verre aan te spreken, terwijl SCHELTEMA dit onderwerp, onder den titel: «*de telegraaf niet onbekend in de Nederlanden*» behandelt. Deze bescheiden wijze, om van nieuwe uitvindingen te spreken, mag wel menigmaal den welverdienden roem der Nederlanders benadeeld hebben; terwijl de Franschman met veel ophief van nieuwe uitvindingen spreekt, waar hij slechts verbeterd of volmaakt. Doch men kan het met zoo veel te meer regt eene Nederlandsche uitvinding noemen, daar twee eeuwen lang geen volk in Europa op dezelve aanspraak heeft gemaakt. Wilde dus KORPUT aan NORRITS door een geheim teken te kennen geven, dat hij 's nachts ten 3 uren eenen uitval op het leger van RENNENBERG zou doen, ten einde hem te gelijk van achteren aan te vallen, dan bediende hij zich van drie lichtende punten in eene rechte (horizontale) lijn: ten 6 uren door 3 lichtende punten in eene perpendiculaire lijn, en ten 9 uren in eene schuinsche lijn, daar deze middelen ter

(5) Mr. *Jacobus Scheltema*, 'geschied- en letterkundig mengelwerk, 1ste stuk, Amsterdam 1817.

(6) *Dumbar*, *Analecta* tom. III. Met regt kan men dus zeggen, dat ook KORPUT reeds zijne nuttige uitvinding ten nutte van het gouvernement in praktijk gebracht heeft.

correspondentie, meer dan eens herhaald, ook den vijand duidelijk konden worden. Doch dezelfde FRESINGA zegt: «hetwelk, »zoo ons dacht, een zeer goed en fijn ding zoude geweest zijn, »maar het en werd, *niet gebruikt en onderhouden*, 't zij, dat »de bondgenooten het niet verstonden, ofte daarin verzuimelijk »waren.» Wil men dus na al het voorgedragene aan den Franschman CHAPPE, in 't jaar 1781 - dus twee eeuwen later - eenige verdiensten toekennen, dan kan men, gelijk bij de meeste uitvindingen, zeggen, dat deze eerste telegraphische berigten zeer onvolmaakt waren, en dat de telegraphen, zoo als wij ze tegenwoordig kennen en gebruiken, door CHAPPE van La Flèche bedacht zijn, daar het Grieksche woord (telegraaf - verreschrift, verberigt) aan den dapperen KORPUT onbekend was. Wij voegen hier alleen nog bij, dat de heer SCHELTEMA in zijn Mengelwerk verhaalt, dat de koopman NIKOLAAS KALF, op het huis Polanen bij halfwege Haarlem, eenen eigenaardigen telegraaf in werking had gebracht, ten einde met zijne meesterknechts op een molen in het Westzaner veld te corresponderen, door middel van manden, ballen met hoepels, en eindelijk van geheele alphabeten op balken. (Volgens de berigten van ROGGE) van welk nut de telegraaf in den oorlog zijn kan, bewijst de ondervinding in onze dagen overtuigend genoeg.

6. *De uitvinding der LICHTKOGELS of LOODEN KOGELS.* (testæ et globi.)

Nog gewigtiger werd, voor de verdediging van Steenwijk, eene nieuwe vinding van den schrander en kundigen KORPUT. Want intusschen had de dappere NORRITS den verrader RENNENBERG nog naauwer ingesloten, te meer, daar de trouwlooze RENNENBERG, door verstandhouding binnen de stad, dezelve weldra in zijne handen waande te zien. Onder de leden der regering waren er, zoo wel als onder de kapiteins, te veel weifelenden, zwakken en Spaanschgezinden, die de overgave wilden doorzetten; maar zij hadden de rekening buiten den waard gemaakt. VAN DEN KORPUT paarde de dapperheid en het beleid van VAN DER DOES met de onverschrokken vastheid en vaderlandsliefde van eenen VAN DER VERF: hij bemoedigde niet slechts de zijnen door zijn eigen voorbeeld en betugelde de oproerige gemoederen der burgerij door standvastigheid van geest en door krachtige taal, maar hij vond ook een zeer schrander middel uit, om met NORRITS gemeenzame maatregelen te nemen, en elkanderen hunne wederzijdsche oogmerken mede te deelen. Daar hij zag, dat de stad van alle kanten door den vijand zeer naauw ingesloten was, vond hij *looden kogels* uit, van twee ponden gewigts, hebbende aan elke zijde een gat, ten einde in het eene eenen brief, en in 't andere zeker vuurwerk of brandbare stoffen te stoppen, op dat zij - dus over en weêr geschoten - door vlam en rook kenbaar mogten worden, ten einde de brieven er uit te halen, en dus de wederzijdsche bedoelingen te bereiken. Uit deze looden kogels, die men daarom ook *licht kogels* noemde, trok men zeer veel uut, om dus gezamenlijk tot behoud der stad mede te werken; en de vijand was niet in staat, om deze *correspondentie over zijn eigen leger heen* te beletten.

7. Eindelijk roemen wij nog te regt den dapperen KORPUT als eenen zeer bekwamen ingenieur, die Steenwijk van borstweringen, kaden en *bedekte* (of beter gezegd, *gedekte*) *wegen* voorzien had - eene uitvinding, reeds door den Italiaan Tartaglia van Brescia bedacht (1554), maar die nog gewigtiger in de toe-

passing is geworden, toen de groote krijgsheld MAURITS, de stichter der schans van *Knodsenburg* bij 't beleg van Bommel, (in het jaar 1599) den *dubbelen bedekten weg* uitvond. Ook liet KORNPOT verscheidene nieuwe schansen bouwen, waarvan de eene de *Kornput schans* genoemd werd.

Toen de belegeraar RENNEBERG zag, dat al zijne pogingen, aanvallen en bedreigingen, even min als de gloeiende kogels, den dapperen KORNPOT konden doen zwichten, beproefde hij nog voor het laatst dezelfde list en lagen, die weleer de sluwe HANNIBAL tegen zijnen gevaarlijksten vijand, den dictator FABIUS, (de *sammelaar* genoemd) gebruikt had. Hij besloot namelijk tegen den eenigen held, dien hij in de vesting vreesde, wantrouwen te verwekken, en zond te dien einde eenen brief aan KORNPOT, waarin hij hem voor de laatste maal opeischte, maar tevens een gedrukt Vwaalsch boekje bijvoegde, onder den titel: «Afgeworpen brieven van den Prins van Oranje —» van eenen zoo lasterlijken inhoud, en met bijgevoegde even eeroovende aantekeningen, dat KORNPOT het niet waagde, om brief en inhoud aan anderen te laten zien. Maar gelijk HANNIBAL door het verwoesten van alle landgoederen rondom Rome, (het landgoed van FABIUS alléén uitgezonderd!) den edelen FABIUS in verdenking bragt, zoo stookte ook hier RENNEBERG maar al te veel kwaad, daar men binnen de vesting de achterhoudende voorzigtigheid van KORNPOT met den onteerende naam van *verstandhouding* bestempelde. Het doel was bij de strekking der gemoederen, vooral bij de burgers, ligt te bereiken. Men begon te morren, de hoofden zaam te steken, en sommigen der aanzienlijksten stookten zoo lang, tot dat er eindelijk een algemeene oploop met oproerkreten ontstond, die door de onverschrokkenheid en onwrikbare volharding van KORNPOT alléén (die manmoedig dreigde, eenige voorbeelden van strenge bestraffing der verraders te geven) en door den moed en trouw zijner soldaten gestuit werd.

Het wel beradene en stellige antwoord van KORNPOT, dat hij den staten en den prins getrouw zou blijven tot den dood toe, en de verachtelijke toon, met welken hij over de schandelijke lastertaal tegen WILLEM DEN EERSTEN sprak, hadden de volkomenste uitwerking; te meer, daar de uitvallen vernieuwd, en telkens door NORRITS krachtig ondersteund werden. Nu was het geduld van RENNEBERG ten einde, en den spijt in zijn hart verkroppende, trok hij - onder begunstiging van den nacht, - met het geheele leger, in stilte en vrij goede orde af.

Dus had de onversaagde, alle rampen des noodlots door vastheid van karakter en voorbeeldeloozen moed trotserende KORNPOT den onsterfelijken roem verworven, de vesting Steenwijk te redden, en tevens de onliggende gewesten van vijanden te zuiveren. Alles stroomde, zoo uit de stad, als uit het leger van NORRITS, naar het verlatene leger van RENNEBERG, en men vondt den weg nog bezaaid met lijken. Alle krijgs- en mondvoorraad werd naar de stad gesleept, en de burgers van Steenwijk werden door de staten, behalve de vergoeding der gemaakte onkosten, van alle generaliteits lasten vrij gehouden. Ofschoon kort daarop eene besmettelijke ziekte een groot getal der Steenwijksche burgers en der dappere verdedigers in het graf sleepte, ontkwam toch de dappere KORNPOT het nieuwe gevaar, dat zijn leven bedreigde, en bewees zijn vaderland met raad en daad, als held en ingenieur, en door zijnen schranderen vindinggeest, nog vele diensten; en vooral geeft ons WINSEMUS, de historio-graaph van Vriesland, in zijne werken (7) daarvan roemvolle bewijzen. Zijne betrekkingen met den graaf WILLEM LODEWYK

(7) In zijne chronique of historische geschiedenissen van Vriesland, en in het werk: *Rerum sub Philippo II, per Frisiam gestarum ab anno 1555 ad annum 1581. Libri VII.*

van Vriesland en KORNPOTS brieven aan dezen krijgsheld (toen hij uit Billingswolderzijl met hem correspondeerde) zijn voor beiden vereerend; en het geheele leven van KORNPOT strekt ten bewijze, dat men - *zelfs in mindere rangen* - niet slechts groote daden kan verrigten, maar ook door uitstekende diensten, aan het vaderland bewezen, zijnen naam onsterfelijk maken, en tot een roemrijk voorbeeld voor anderen verstrekken kan.

C. F. HAUG.

Aanmerking. Men beschouwe bovenstaande korte levensschets van VAN DEN KORNPOT als eene *fragmentarische bijdrage* tot hetgeen *Spectator* bedoelt in het artikel over de *verdiensten der Nederlanders in de krijgskunst* (zie n°. 21). Dezelve is tevens eene kleine proeve, hoe dikwerf de vreemdeling ten onrechte prijkt met uitvindingen, die men aan Nederlandsche vernuft verschuldigd is. De uitvinding der telegraphen behoort ons toe, hoewel men in de werken over dit onderwerp, en door vreemdelingen geschreven, hiervan geene melding vindt. De voornaamste werken, over dit onderwerp geschreven, zijn:

ABEL BÜRJA. *Abhandlung von der telegraphie oder Fernschreibe kunst*, 8°. 1794.

Magazin für das Neueste aus der Physik und Naturgeschichte 30ter band (bevattende de narigten van CHAPPE).

BÖCKMAN, *versuch über die Telegraphie und Telegraphen, nebst der Beschreibung und Vereinfachung der Französischen Telegraphen*. 1795.

Aechte und genaue Darstellung der neu erfundenen Französischen Fernschreibe-Machine 8°. 1795.

Description d'un télégraphe très simple et à la portée de tout le monde in 8°. 1800.

BERGSTRÄSSER. *Verschiedene schriften über die signalkunst und Fernschreiberei*.

LEHMAN. *Wider die Zeichensprache Bergsträssers und die Geschwindpost LIQUETS* 1795.

Versuch einer sehr einfachen und allgemeinen auflösung des berühmten Problems einer Korrespondenz in ab- und unabsehbare weiten, in 8°. 1798.

MEEST ZINSTORENDE DRUKFEILEN.

In N°. 24.

Bladz. 191, regel 16, staat; *gelicht* tot zulk een doel-lees-geschied tot zulk een doel. Regel 20, staat; *aan mannen-lees- ook mannen*. Bladz. 192, regel 8, in de 2de kolom, staat: *Poplee-lees Popke*.

In N°. 25.

Bladz. 194, tweede kolom, regel 11 en 12 staat: en dikwerf de overwinning *geteekend* wordt-lees-en dikwerf de overwinning *verzekerd* wordt. Regel 36 en 37 staat: wanneer de orde in hunne kolonne *gesteld* is-lees-wanneer de orde in hunne kolonne *hersteld* is.

Bladz. 195, eerste kolom, regel 2, staat: ingeval van noodzakelijkheid *hem-lees- ingeval van noodzakelijkheid hen*. Regel 11, staat: den zijnen *mogen rang-lees-den, zijnen rang*. Tweede kolom, regel 13, staat: de nieuwste wijze van *krijgs namen-lees-de nieuwste wijze van krijgs voeren*.

Bladz. 196, regel 17, (tweede kolom), staat: geschiedt *naar den oorlog-lees-geschiedt voor den oorlog*.

Bladz. 198, eerste kolom, regel 24, staat: *van Kornput-lees-van den Kornput* - insgelijks in de tweede kolom in regel 11. Op regel 16 dier kolom, staat: *Grot-lees Grol*.

Bladz. 200, tweede kolom, regel 7, staat: en *Fleurus slag-lees-en Fleurus lag*.